

Abstrakt

Badanie zostało przeprowadzone w celu poznania sposobu, w jaki mieszkanki Warszawy w wieku 65+ doświadczają swojej bliskiej przestrzeni. W tym celu przeprowadzono częściowo ustrukturyzowane wywiady z czterema Warszawiankami. Skupiono się na osobistych narracjach stworzonych przez osoby badane. Na podstawie treści wywiadów dokonano analizy tematycznej i analizy narracji w podejściu konstrukcjonistycznym. Doprowadziła ona do różnorodnych wniosków na temat funkcjonowania warszawskich senierek, między innymi na temat wpływu na ich percepcję bliskości i codzienności czynników takich, jak: powiązanie historii miejsca i historii własnej, wpływ obecności rodziny w bliskiej przestrzeni, znaczenie zieleni miejskiej dla percepcji bliskości oraz postrzeganie własnej osoby wobec ograniczeń. Analiza skupiona na doświadczeniach oraz emocjach badanych osób może posłużyć zarówno dla uwzględnienia perspektywy tych osób podczas działań planistycznych i projektowaniu kampanii społecznych, jak i do oceny wpływu narracji stworzonych przez warszawskie seniorki na temat funkcjonowania w swojej bliskiej przestrzeni na ich dobrostan psychospołeczny. Badanie może stanowić podstawę do pogłębionej analizy na szerszą skalę.

Cel badania

Odpowiedź na pytanie: jakie narracje tworzą osoby starsze (65+) na temat swojej bliskiej przestrzeni?

Pytania badawcze:

- 1. Czym jest dla osoby badanej bliska przestrzeń i gdzie się kończy? Czy ma wyraźne granice?
2. Jakie czynniki społeczne i pozaspołeczne wpływają na percepcję bliskiej przestrzeni przez osobę badaną?
3. Jakie są obiekty kluczowe w bliskiej przestrzeni osoby badanej? Jak wpływają na jej życie i dobrostan?

Zastosowano podejście konstrukcjonistyczne do analizy tematycznej.

Tło teoretyczne

Podstawę teoretyczną do przeprowadzenia badania stanowiła literatura poświęcona tematyce przywiązania do miejsca oraz percepcji przestrzeni przez osoby starsze. Bazowano na definicji przywiązania do miejsca Brown, Altman i Werner (2012) oraz wynikach badań w tym obszarze przeprowadzonych przez Hidalgo i Hernandez (2001). Inspiracją do badania stanowiła praca Hauzińskiego (2007) poświęcona znaczeniu przywiązania w późnej dorosłości. Do analizy wyników badania wykorzystano między innymi badania dotyczące: czynników wpływających na funkcjonowanie osób starszych w miastach (Fobker, Grotz, 2006), znaczenia zieleni miejskiej dla dobrostanu osób starszych (Xu, Nordin, Aini, 2023) oraz funkcjonowaniu osób starszych wobec ograniczeń występujących w ich najbliższym otoczeniu (Chippendale, Boltz, 2015).

Metoda

1. Przeprowadzenie wywiadów częściowo ustrukturyzowanych:

Pytania dotyczyły następujących obszarów: 1) przeprowadzka osoby badanej do Warszawy, 2) miejsce zamieszkania członków rodziny, 3) granice przestrzeni „bliskiej” w odczuciu osoby badanej 4) opis charakterystycznych obiektów w bliskiej przestrzeni, 5) opis relacji z innymi osobami w bliskiej przestrzeni, 6) myśli i odczucia na temat bliskiej przestrzeni, 7) myśli i odczucia na temat wyjazdu ze swojego miejsca zamieszkania. Wywiady trwały 60-90 minut.

2. Wyszczególnienie i kategoryzacja kodów na postawie treści

3. Przeprowadzenie analizy tematycznej

Osoby badane

Osobami badanymi były kobiety w wieku 65 i więcej lat, mieszkające na stałe w Warszawie. Wszystkie uczestniczki wywiadu mieszkają w mieście od przynajmniej 30 lat. Osoby badane zostały pozyskane za pomocą kontaktu z ich wnukami poprzez portal społecznościowy Facebook.

Płeć, wiek i miejsce zamieszkania osób badanych:

Table with 3 columns: Osoba, Wiek, Miejsce zamieszkania. Rows: Osoba 1 (73 lata, Ursus), Osoba 2 (82 lata, Ursus), Osoba 3 (78 lat, Praga Południe), Osoba 4 (71 lat, Praga Północ).

Doświadczanie przestrzeni bliskiej przez warszawskie Seniorki rozmowy z Warszawiankami w wieku 65+

Analiza tematyczna

Na podstawie treści wywiadów wyróżniono obszary tematyczne wspólne dla uczestniczek badania:

Table with 2 columns: Kategorie, Postrzeganie... Categories include: Postrzeganie bliskiej przestrzeni, Postrzeganie przestrzeni innej niż bliska, Postrzeganie zmian w bliskiej przestrzeni, Motywacje do wykonania aktywności w bliskiej przestrzeni, Postrzeganie członków rodziny i relacji z nimi, Postrzeganie innych osób i relacji z nimi, Odczucia i emocje związane z przestrzenią bliską, Przemieszczanie się i związane z nim ograniczenia.

Dyskusja

Analiza materiału badawczego wskazuje na:

- 1. Duże znaczenie indywidualnej historii osoby dla jej percepcji bliskiej przestrzeni.
2. Czas zamieszkania w danym miejscu okazał się czynnikiem różnicującym stopień przywiązania oraz zasięg opisywanej przestrzeni.
3. Wnioski z badania współgrają z dotychczasowymi badaniami na ten temat: a) Bliskość członków rodziny została potwierdzona jako istotny czynnik wpływający na przywiązanie do miejsca (Devkota i in., 2023). b) Wyniki badania potwierdzają podkreślaną w literaturze istotną rolę zieleni w przestrzeni miejskiej dla dobrostanu psychicznego seniorów (Xu, Nordin, Aini, 2023). c) Potwierdzono również dotychczasowe wyniki badań na temat percepcji ograniczeń w przestrzeni miejskiej wśród seniorów (Chippendale, Boltz, 2015).

Wskazane byłoby powtórzenie badania, przy uwzględnieniu większego zróżnicowania próby badawczej. Zalecane jest przeprowadzenie wywiadów kilkakrotnie, aby jak najpełniej poznać perspektywę i doświadczenia osoby badanej.

Najważniejsze wnioski

Historia miejsca okazała się nierozdzielnie związana z historią osobistą

Z analizy rozmów wyłoniła się następująca prawidłowość: im dłuższy czas zamieszkania w danym miejscu, tym szersze granice przestrzeni określane jako bliska. Mieszkanka Pragi, która nie jest z nią związana emocjonalnie, jako przestrzeń bliską określa jedynie swoje mieszkanie - podczas, gdy mieszkanka Ursusa, związana emocjonalnie z miejscem, gdzie mieszka od urodzenia, określa jako bliską przestrzeń cały Ursus. Ponadto, wypowiedzi mieszkank Ursusa wskazywały na identyfikację w większym stopniu z dawnym Ursusem - czyli niezależnym miastem, a nie dzielnicą Warszawy.

Cytaty z wywiadów:

No cóż, ponieważ mieszkam tutaj w Ursusie od urodzenia, to ta bliska przestrzeń to jest cały Ursus.
Zresztą niedługo ten dom kultury zlikwidują, to już też nie będzie. Trzeba jechać do Warszawy. Ja mówię do Warszawy, bo to jest niby Warszawa Ursus teraz, ale tak się przyzwyczaiłam, bo to kiedyś nie należało do Warszawy.
Budowali zakłady mechaniczne Ursus i ja to doskonale pamiętam. (...) No, ale ten zakład powstał duży i był. I te traktory to nasze jeździły na cały świat. A później? Teraz wszystko zlikwidowane. Nie ma Ursusa, budują osiedle na tamtym miejscu. O.

Rodzina i bliskie osoby mają duże znaczenie dla percepcji przestrzeni bliskiej

w narracji na temat bliskiej przestrzeni poprzez przywoływanie opowieści z udziałem ich bliskich. Rodzina i znajomi wskazywani byli jako główny czynnik motywujący do podejmowania aktywności zarówno w przestrzeni bliskiej, jak i poza nią. Rodzina jest także głównym czynnikiem motywującym do przeprowadzki. Z wypowiedzi wynika, że trudne jest postrzeganie przestrzeni jako bliskiej bez obecności bliskich osób, a zmiany w relacjach społecznych wywołują zmiany w postrzeganiu przestrzeni. Jedną z Senierek podkreśla, że brak bliskich osób zmotywował ją do zmiany miejsca zamieszkania.

Cytaty z wywiadów:

O tak. Wnuczek mój. Hahaha. Mieszka po drugiej stronie Warszawy i albo on przyjeżdża do nas, albo my przyjeżdżamy do niego. To jest główna motywacja, żeby ruszać się z domu na co dzień.
Nie miałam przyjaciół, nie miałam znajomych i wszystko robiłam, żeby wrócić z powrotem do Warszawy.
Właściwie tak sobie myślę, że ja w tej Białej Podlaskiej (...) miałam mnóstwo znajomych sąsiadów i tak dalej, ale teraz to też już bym tam nie chciała mieszkać, bo ja... Po prostu ja tam się już nie czuję jak u siebie. Absolutnie. Dlatego, że tam już nie mam w ogóle nikogo... (...) Ja tam jeżdżę tylko w zasadzie dwa razy w roku na cmentarz.

Istotna rola zieleni miejskiej w odczuciu Senierek

Zieleń miejska wyróżniła się jako niezwykle ważny obszar tematyczny. Badane Seniorki wskazywały na istotny związek zieleni miejskiej zarówno z historią miejsca - jak w przypadku drzew wycinanych pod budowę fabryk w Ursusie, jak i ich historią osobistą - chociażby chwilami spędzonymi w młodości w parkach wspólnie z dziećmi. W opowieściach Senierek wybrzmiała tęsknota za utraconymi terenami zielonymi oraz żal z powodu przekształcania ich bliskiej przestrzeni. Kontakt z przyrodą zdaje się mieć niezwykle istotne znaczenie dla dobrostanu warszawskich Senierek.

Cytaty z wywiadów:

Tak, tak. Ten mój Ursus jest zielony, mieszkam na parterze, mieszkam na oknem. Przez to, że to osiedle jest starym osiedłem to tutaj są drzewa, które sadziłam w młodości. A już latem to nawet fajnie wyjść na uliczkę pod oknem.
Pamiętam jak wyrwali kwitnące morele, kwitnące jablonie i tak dalej. Okropnie.
Zabrzmiałoby może tak infantylnie gdybym powiedziała, że lubię parki. Każdy park w jakim się znajduje jest bardzo sympatyczny (...) Gdy jest ciepło, gdy jest zielono, gdzie można przyjąć spokojnie pospacerować, jest fantastycznie. Nie szukam domów handlowych, nie chodzę po sklepach, raczej cieszę się innymi walorami Warszawy.

Seniorki wobec ograniczeń komunikacyjnych na terenie Warszawy

Z opowieści badanych Senierek wynika, że nie odczuwają one problemów związanych z przemieszczaniem się na terenie Warszawy - choć dostrzegają, z jakimi utrudnieniami mogą borykać się inne osoby. Uwzględniają perspektywę osób mniej sprawnych ruchowo. Przywołują wspomnienia własnych doświadczeń - np. przemieszczania się z wózkiem dziecięcym, bądź też doświadczeń ich członków rodziny. Badane Seniorki pozytywnie oceniają Warszawski Transport Publiczny. Deklarują chętną korzystanie z komunikacji miejskiej, doceniają rozwój sieci transportowej na przestrzeni lat.

Cytaty z wywiadów:

Mam koleżankę która ma problem z kolanami i dla niej schody to problem (...) Była zachwycona, jak zrobili przejście na Marszałkowskiej. Teraz nie trzeba schodzić w dół. (...) Ja jeszcze do tej pory nie miałam takich problemów, ale nieraz się właśnie zastanawiam nad tym, bo to jest przeszkoda (...) dla wszystkich tych, którzy mają problemy z chodzeniem.
Schody to na razie jeszcze mi bardzo nie przeszkadzają, ale już tak zaczynają trochę. Czasami.
Nie, nie mam żadnych problemów jeszcze z poruszaniem się. Osiedle jest o tyle skomunikowane, że jeździ autobus, który łączy nas z centrum Warszawy (...). Przystanki, komunikacja jest w różnych kierunkach.

Bibliografia

1. Brown, B., Altman, I., Werner, C.M. (2012). Place attachment. International Encyclopedia of Housing and Home, 543, 183-188.
2. Chippendale, T., Boltz, M. (2015) The Neighborhood Environment: Perceived Fall Risk, Resources, and Strategies for Fall Prevention. The Gerontologist, 55(4), 575-583.
3. Devkota, R., Cummings, G., Hunter, K. F., Maxwell, C., Shrestha, S., Dennett, L., & Hoben, M. (2023). Factors influencing emotional support of older adults living in the community: A scoping review protocol. Systematic Reviews, 12(1), 1-10.
4. Fobker, S., Grotz, R. (2006) Everyday mobility of elderly people in different urban settings: The example of the city of Bonn. Urban studies, 43(1), 99-118.
5. Hauziński, A. (2007). Psychologiczne koszty zmiany miejsca zamieszkania w okresie późnej dorosłości. W: A. Brzezińska, K. Ober-Łopacka, R. Stec, K. Ziółkowska (red.), Zagrożenia rozwoju w okresie późnej dorosłości (s. 115 - 133). Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
6. Hidalgo, M. C., Hernandez, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. Journal of Environmental Psychology, 21, 273-281.
7. Piłkula, N., Białożył, K. (2012). Aktywność społeczna seniorów a bariery środowiska architektonicznego. Dylematy społeczno-edukacyjne, 5, 33-59.
8. Sun, Y., Ng, M.K., Chao, T.Y. (2020) Age-Friendly urbanism: intertwining "ageing in place" and "place in ageing". Town Planning Review 91(6), 1-20.
9. Xu, T., Nordin, N. A., Aini, A. (2023). Urban Green Space and Subjective Well-Being of Older People: A Systematic Literature Review. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(21), 1-29.

Dziękujemy za uwagę

Magdalena Mizera: ma.mizera@student.uw.edu.pl

Jan Samocki: j.samocki@student.uw.edu.pl

